

szönhetik azoknak, akik vissza nem riadva az aknatűztől, állandóan a saját életüket kockáztatva harcoltak társaik életéért.¹³⁷

Végső soron a szovjet erők gyors előnyomulása volt a döntő tényező a gettó és a főváros többi részében bujkáló zsidók felszabadításában. Az utolsó percben harcba vetett erősítések ellenére a Pfeffer-Wildenbruch tábornok főparancsnoksága alatt álló német és SS-csapatok, valamint a magyar hadseregnek a Hindy Iván tábornok közvetlen parancsnoksága alatt álló maradványai nem tudtak ellenállni a győzelmes Vörös Hadseeregnek.¹³⁸ A szovjet erők 1945. január 17–18-án felszabadították Pestet, és elkeseredett harcok után, február 13-án Budát is.¹³⁹

A budapesti zsidók felszabadulása nem vetett véget a náci és nyilas kezekben lévő zsidók szenvedéseinek. Még mindig sok ezer árokásó és munkaszolgálatos zsidó dolgozott Nyugat-Magyarországon, és építette a Bécs védelmét szolgáló Keleti falat.

A menekülésben lévő Szálasi-kormány még mindig a zsidókérdés „megoldásával” volt elfoglalva. A belügyminisztériumban, amely Szombathelyre való átköltözése után, 1945 januárjában átszerveződött, még mindig fenntartották a zsidóügyi osztályt, amelynek élén Toldi Árpád Fejér megyei főispán működött, helyettese pedig az addigi zentai polgármester, Avar László lett.¹⁴⁰

Közülük sokan menekültek meg április 4-én, amikor végre egész Magyarország megszabadult a náci és nyilas csapatoktól. Másokat különféle német koncentrációs táborokba vittek, ahol osztoztak a nácizmus többi áldozatának sorsában, egészen május 9-ig, a háború végéig.

Jegyzetek

1. Még Reményi-Schneller Lajos és Jurcsek Béla, a kormány két, legharsányabban nemetbarát tagja is megszavazta a megadást a szeptember 7-i koronatanácsi ülésen. C. A. Macartney, 2:338. o. Az egyöntetűséget nyilván azzal sikerült elérni, hogy a következő irreális fegyverszüneti feltételekben egyeztek meg: a szövetségesek csak a stratégiailag legfontosabb pontokat szállják meg; román vagy jugoszláv csapatok nem vesznek részt a megszállásban; a magyar rendőrség és köztisztviselők helyükön maradnak, és a szövetségesek megengedik a német erők visszavonulását Magyarországról. Rozsnyói Ágnes: *A Szálasi-puccs*. Kossuth, Bp., 1962, 29. o.

2. A németek tájékoztottak erről a döntésről mind polgári, mind katonai szinten. Lakatos Veessenmayert tájékoztatta; Vörös János vezérkari főnök pedig Hans Greifenbergeret, a budapesti német katonai attasét. C. A. Macartney, 2:338. o.

3. *Uo.*, 367. o.

4. *Eichmann in Hungary. Documents*. Szerk.: Lévai Jenő. Pannónia, Bp., 1961, 146. o.

5. A magyar fegyverszüneti delegációt Faragho Gábor tábornok vezette, aki a csendőrség felügyelője volt, és mint ilyen közvetlenül, de legalábbis közvetve felelős